

Надьон В. В., доцент кафедри цивільного права №2 НЮУ ім. Я. Мудрого, кандидат юридичних наук

ВИКОНАННЯ ОBOB'ЯЗКІВ, ВЗЯТИХ НА СЕБЕ ОПІКУНАМИ

Відповідно до положень Цивільного кодексу України (далі ЦК України) опіка та піклування встановлюються з метою забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб, а також повнолітніх осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права та обов'язки (ст. 55 ЦК).

Основна відмінність опіки та піклування полягає в обсязі цивільно-правових обов'язків, які закон покладає на опікунів та піклувальників, виходячи з обсягу дієздатності та стану здоров'я їх підопічних. Таким чином, опікуни призначаються над малолітньою та недієздатною фізичною особою, піклувальники призначаються над неповнолітньою та фізичною особою, яка обмежена у цивільній дієздатності.

Обов'язки опікунів відповідно до норм ЦК, СК України та Правил опіки та піклування умовно можна поділити на три групи: особисті немайнові; майнові; особисті немайнові пов'язані з майновими.

1. До особистих немайнових обов'язків опікуна відносимо: 1) виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, психічний, духовний розвиток (ч. 1 ст. 67 ЦК, ч. 1 ст. 249 СК). Відповідно до ст. 18 Конвенції про права дитини батьки, а у відповідних випадках законні опікуни несуть основну відповідальність за виховання і розвиток дитини. *Виховання дитини* — основний обов'язок опікуна, який полягає в створенні сприятливих умов для сімейного виховання підопічних. При цьому опікун має право самостійно визначати способи виховання дитини. Однак опікун зобов'язаний при виборі форм і способів виховання дотримуватися рекомендацій органу опіки та піклування, щоб ці способи дійсно позитивно відображалися на вихованні дитини;

2) забезпечити одержання дитиною повної загальної середньої освіти (ч. 1 ст. 67 ЦК, ч. 1 ст. 249 СК). Право дитини на отримання освіти ґрунтується на вимогах ст. 28 Конвенції про права дитини, ст. 53 Конституції України, ст. 3 ЗУ "Про освіту" щодо обов'язковості, безкоштовності та загальнодоступності основної середньої освіти для кожної ди-

тини, а також ЗУ "Про дошкільну освіту", "Про загальну середню освіту". Право дитини на отримання освіти пов'язане з відповідним обов'язком опікунів (піклувальників) забезпечити реалізацію підопічною дитиною права на отримання основної середньої освіти, враховуючи думку дитини при виборі навчального закладу та форми її навчання;

3) вимагати повернення підопічного від осіб, які тримають його без законної підстави (ч. 2 ст. 67 ЦК, п. 4.1 Правил опіки та піклування). Дана вимога в ЦК розглядається як право опікуна, але ми вважаємо, що це положення слід розцінювати не як право, а саме як обов'язок, що має немайновий характер. Тому що, головний обов'язок опікуна відповідати за підопічну особу, і якщо підопічну особу будуть тримати інші особи без достатньої на це правової підстави, а опікун не буде вчиняти певних законних дій, щоб повернути підопічну особу, продовжувати з приводу неї виконувати взяті на себе обов'язки, то опікун повинен бути притягнутий до відповідальності за неналежне виконання взятих на себе обов'язків.

Якщо розглядати дану вимогу як право, то відповідно опікун має право повернути підопічного. Виникає питання яким чином, опікун буде виконувати взяті на себе обов'язки, якщо підопічного будуть тримати інші особи, а опікун не реалізує своє право передбачене законом (ч. 2 ст. 67 ЦК)? Відповідь: ніяк. Але ж, відповідно до даної поведінки опікун повинен нести відповідальність, а відповідальність настає, як правило, за невиконання, чи неналежне виконання взятих на себе обов'язків, а не прав.

Таким чином, вважаємо за необхідне внести зміни до ч. 2 ст. 67 ЦК наступного змісту: "Опікун зобов'язаний вимагати повернення підопічного від осіб, які тримають його без законної підстави".

Відповідно до даних змін, виникає висновок, що опікун відповідно до положень ст. 67 ЦК України взагалі не наділяється ніякими правами, а тільки обов'язками, і відповідно стаття 67 ЦК повинна мати назву "Обов'язки опікуна";

4) вживати заходи щодо захисту цивільних прав та інтересів підопічного (ч. 4 ст. 67 ЦК).

У випадку порушення майнових прав та інтересів підопічного третіми особами внаслідок вчинення правочину з порушенням вимог чинного законодавства, опікун звертається до суду з позовом про застосування наслідків нікчемного правочину (ст. 226 ЦК);

5) здійснювати раз на рік повне медичне обстеження підопічних (п. 4.3 Правил про опіку та піклування);

6) проживати разом з підопічним (п. 4.3 Правил);

7) опікуни зобов'язані щорічно, не пізніше 1 лютого наступного року, представляти до органів опіки та піклування звіт про свою діяльність за минулий рік щодо захисту прав та інтересів підопічних, у тому числі щодо збереження належного їм майна та житла (п. 4.11 Правил опіки та піклування). На вимогу органів опіки та піклування опікуни зобов'язані подавати звіти в інший визначений ними термін;

8) у разі припинення опіки опікун зобов'язаний подати загальний звіт про свою діяльність.

2. До майнових обов'язків слід віднести: 1) вчиняти правочини від імені та в інтересах підопічного (ч. 3 ст. 67 ЦК). Відповідно до ч. 1 ст. 31 ЦК малолітня особа самостійно має право вчиняти тільки дрібні побутові правочини. Правочин вважається дрібним побутовим, якщо він задовольняє побутові потреби особи, відповідає її фізичному, духовному чи соціальному розвитку та стосується предмета, який має невисоку вартість. Всі інші правочини на її користь вчиняє опікун. З приводу недієздатної особи, то вона взагалі не має право вчиняти будь-яких правочинів (ч. 2 ст. 41 ЦК), від її імені та в її інтересах всі правочини вчиняє опікун (ч. 3 ст. 41 ЦК). Чинним законодавством встановлюється заборона опікунам укладати з підопічною особою правочини, спрямовані на відчуження певного майна, у яких вони або їхні близькі родичі можуть бути зацікавлені особисто. Якщо було укладено правочин за участю підопічної особи та опікуна або члена його подружжя, близьких родичів, такий правочин є нікчемним (статті 203, 215 ЦК). Виключенням є ситуація, за якої опікун або піклувальник, а також член його подружжя або близькі родичі укладають з підопічними правочини в інтересах підопічної особи, тобто правочин спрямований на безоплатне передання йому у власність певного майна (договір дарування) або передання майна у безоплатне користування;

2) здійснювати управління майном підопічної особи (ст. 72 ЦК).

3. До особистих немайнових обов'язків пов'язаних з майновими обов'язками можна віднести: 1) дбати про підопічного, про створення йому необхідних побутових умов, забезпечення його доглядом та лікуванням (ч. 1 ст. 67 ЦК). До немайнових обов'язків відносимо: дбати про підопічного, створення йому необхідних побутових умов, забезпечення

його доглядом. В свою чергу, до майнових відносимо: також побутові умови, тому що, якщо опікун їх буде покращувати, то на це потрібно певних матеріальних затрат, а також затрати на лікування. Якщо опікуна було призначено над фізичною особою, яка в судовому порядку визнана недієздатною, то, в першу чергу, він зобов'язаний піклуватися про забезпечення цієї особи необхідними ліками та медичним доглядом, створювати належні умови життя. Таке утримання здійснюється за рахунок різноманітних виплат, належних підопічній особі (пенсій, цільових допомог, аліментів, коштів, отриманих як відшкодування у зв'язку із втраченою годувальника, інших надходжень від належного їй майна тощо). У випадку якщо цих сум недостатньо для покриття усіх необхідних витрат, вони можуть бути відшкодовані з іншого майна, яке належить підопічній особі, з дозволу органу опіки та піклування.

Опікун повинен здійснювати такий догляд, який унеможливить порушення підопічним прав та інтересів інших осіб. Оскільки у разі порушення підопічним прав та інтересів інших осіб відшкодування шкоди покладається на опікуна, якщо він не зможе довести, що таке порушення сталося не з його вини (ст. 1178 ЦК), недієздатною фізичною особою (ст. 1184 ЦК). Обов'язок опікуна відшкодувати шкоду, завдану недієздатною фізичною особою, не припиняється в разі поновлення цивільної дієздатності (ст. 1184 ЦК).

Новохатська Я. В., доцент кафедри цивільного права №1 НЮУ ім. Я. Мудрого, кандидат юридичних наук

СТАНОВЛЕННЯ СІМЕЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Законодавство сучасної України, що регулює майнові відносини подружжя, являє собою результат багаторічного досвіду правового регулювання майнових відносин у сім'ї. Протягом багатьох століть склалися певні поняття про справедливість, істину та мораль і на їх основі формувалися своєрідні правила поведінки — звичаї, що розвилися згодом у звичаєве право. Тривалий період часу порядок і умови укладення й розірвання шлюбу, а також відносини, що випливають зі шлюбу, в тому